

בעזרת השם יתברך

וועד העירוב

513 - 4 עמודים

מכתב מאחד מתלמידי
ישיבת מנחת אלעזר
להרה"ג ר' אליעזר
קוויאט שליט"א ובו
מראה לו י"ב דברים
שלא דק או ששינה
מלשון המקור,
בדברים שכתב נגד
תשובת כ"ק אדמו"ר
ממונקאטש שליט"א

לכבוד הר"ר אברהם אליעזר קוויאט שליט"א, ר"מ ביישיבת אלכמנוד

בא לידי מכתבך שכתבת בענין עירוב בבארא פארק להשיב על דברי כ"ק מרן אדמו"ר עט"ו שליט"א, והנה להשיב לך כסדר מכתבך על ראשון ראשון, ועל אחרון אחרון.

א. ראיתי שהנאת בקיצור דברי כ"ק רבינו שליט"א, כרם לא תפסת ולא זכות להבין דבריו כראוי, ומן הראוי הי' שתחזור עוד הפעם במתנות על התשובה, ולצורך כך אציין לך כמה מקומות שמעית. באות ג' הנאת דברי כ"ק רבינו שליט"א בשינוי קצות, המשנה את הפשט, והיינו שכתבת בשמו "שדעת הגאון רמ"פ זצ"ל היא דעת היחידה להחמיר בבארא פארק". ועל זה תמהת בכמה ראיות שיש עוד שהחמירו בהעירוב דכאן. והמהני עלך ששנית הדברים, והנה רבינו שליט"א כתב סוף אות ג' ח"ה, "הוצרכתי להאריך הרבה בתורתו של הגאון. זמם הדור בעל אגרות משה, מפני עזרתו הגדולה היא היחידה שיש להתמיד בבארא פארק "יותר" משאר עיירות הגדולות שיש בהן ס' רבוא". וכלשונו זה אכן מוצדק, שדעת הגרמ"פ היא היחידה שבארא פארק חמור יותר משאר עיירות ריש בהן ס' רבוא, שרק הכא יש קרוב לג' מליון.

ב. ומה שכתבת שהמשנה ברורה סומך רק על ההיתר דלא אתי רבים ומבטלי מחיצות, איני בוקדוק, והמשנה ברורה עצמו סומך גם על דעת הי"א שבשו"ע דבעיני ס' רבוא בוקעין בו כדי שיעשה לדה"ר, בצירוף עם הדין דלא אתי רבים ומבטלי מחיצות, שע"י זה השאלה הוא רק באיסורי דרבנן. (וכמו שכתב בבאור הלכה (ס"מ) שסד ד"ה ואחר שעשה לה בא"ד) "הנכון דסומכין על שיטת הרמב"ם דפסק כרבי אלעזר דלא אתו רבים ומבטלי מחיצות, ולדידיה בודאי מן התורה שני בצוה"פ, ולא נשאר לנו כי אם איסור דרבנן ריש גם לרבי אלעזר בלא דלתות, ובוה אפשר ריש לסמוך אדעה דאין וישות חרכים אלא בששים רבוא."

ג. מה שהבאת בשם רבינו שליט"א "שיש קבלה שהלכה כבעל בית אפרים בכל דיני עירוב". גם זה לא מצאתי בדברי רבינו שליט"א, אלא ש"קבלה בדיניו כמסורה וכתורה שבעל פה, שאנו סומכין בהלכות עירובין על הוראות שר התורה הבית אפריכו ז"ל", עכ"ל. כלומר, דבמחלוקת שבין הבית אפרים והמשכנות יעקב, אי חוששין לדעה הראשונה שבשו"ע שרחוב הרחב ט"ז אמה הוא רה"ר אף כשאין ס' רבוא, קבלה בדיניו לסמוך להלכה על הנית אפרים דק' בס' רבוא איכא רה"ר. ולזה גם אתה מודה, שכתבת "שנתחין והמסורה לעשות עירוב".

ד. וע"ד הדעה"ה היחידה שבמכתבך, והמחבר אינו כותב רק מה שקדמו הרמב"ם, הוא מופסן אינרא, דמצינו הרבה דברים שכתב השו"ע אף שאינם בהרמב"ם - דיין ששים רבוא יוכיח - ורק היכא דפסק בהרמב"ם נקט כלשונו.

זאת ועוד אחרת, דכתבת "ומה שלא דברו בצירור דעיר, פשוט שהמחבר כדרכו היא לשון הרמב"ם", וכיון שהרמב"ם לא דיבר בצירור דעיר, גם המחבר השמיט אותו. דע, והרמב"ם ס' ל' כשיטה הראשונה שבשו"ע דה"ר תלוי אי רחב ט"ז אמה, ולא הזכיר כלל תנאי של ששים רבוא, וא"כ מה שכתב המחבר "וי"א שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום אינו רשות הרבים", על כרחך לאו לשון הרמב"ם הוא, וא"כ היאך כתבת "ומה שלא דברו בצירור דעיר, פשוט שהמחבר כדרכו היא לשון הרמב"ם".

ה. ומה שכתבת "ודבר זה מוכרח בפירוש רש"י, שהרי כתב בעירובין ו. ח"ל רה"ר, משמע רחב ט"ז אמה ועיר שמצויין בה ס' רבוא, ואין בה חומה, או שהיה רה"ר שלה מכוון משער לשער שיהא מפולש, דומה לדגלי מדבר, עכ"ל, הרי משמע דבעיר שמצויין בה ס' רבוא לא בעינן מפולש. ולק' כתב ו: בד"ה ירושלים, רה"ר שלה מכוון משער ומפולש, ויש בה דריסת ס' רבוא... וכו' עכ"ל, הרי משמע דגם עיר של ס' רבוא בעי מפולש". איני יודע מהיכן הוא כל המשמעות, וכנראה לא הבנת דברי רש"י בו"אוי, והנה אבאר לך דבריו. כתב רש"י (דף ו, א ר"ה) רה"ר, משמע רחב ט"ז אמה ועיר שמצויין בה ס' רבוא [שזהו הנאי רה"ר לדעת רש"י], ואין בה חומה, או [ריש לו חומה ורק] שהיה רה"ר שלה מכוון משער [החומה] לשער [וזאריך של החומה], שיהא מפולש, דומה לדגלי מדבר". הרי דגם מה שכתב "או שהיה רה"ר וכו'" איירי בעיר שיש לו תנאי רה"ר והיינו רחב ט"ז אמה, ועיר שמצויין בה ס' רבוא", וא"כ הא דכתב "שיהא מפולש" קאי ג"כ על עיר שמצויין בה ס' רבוא, ורק

כחו' ס' רבוא לא היתה דה"ר. גם התום' שם לא הקשו רק דאף זה הוה רה"י "בראמרינן בפרק קנא ועירובין (דף ו, ב) ירושלים אלמלא זלחתיה בעלות כלילה חייבין עליה משום דה"ר", ועל זה תירץ ר"י "דהבא לאחר שנפרצו בה פרצות". אבל לא כתבו כלל דכל ירושלים יש דין דה"ר עליה... (ואגב אציין, שדבינו שליט"א רביא הנמרא ותום' זו בתשובתו, סוף אוה' ג כד"ה אמנם).

ב. המראה מקום השגיה הוא "משנה מפורשת בד"ה כג: ועירובין מה. שעדות החורש לא הי' זיין משם מבית יעזק. והרי כל שמוקף מחיצות כד' אמות דמי, ולמה לא זו, ובע"כ דכל העיר דה"ר ועל כן לא יצאו מהחצר שהכינו להם. עיי"ש". גם זה מבחיל את הקורא, דהנה איתא בשו"ע (הלכות תחומין סימן תה סעיף ז) "אבל אם יצא חוץ לתחומו לדעת, אף על פי שהוא בתוך אחד מאלו [בדיד, או בסדר ומיזד, או בעיד אחרת מוקפת חומה לדירה] אין לו אלא ארבע אמות". הרי דסברו דאע"פ דלענין תחומין אמרינן דמוקף מחיצות כד' אמות דמי, מ"מ זה רק למי ששבת בעיד זה כבר מערב שבת, שדוקא התם אמרינן דמוקף מחיצות כד' אמות דמי, אבל כציד דיצא מדעת, אין לו אלא ארבע אמות אע"פ שהוא בעיד המוקפת חומה לדירה. וא"כ עדות החורש שזויתה קודם תקנת ר"ג שהתקין להם אלפים אמה לכל רוח, לא היו זיין משם כל היום, ואף אם היו בעיד המוקפת חומה לדירה. וכן איתא בשו"ע (ריש סימן תז) "מי שיצא ברשות חוץ לתחום, (וכן היוצא בשביל עדות לקידוש החודש, מ"ג) יש לה אלפים אמה לכל רוח, ואם הגיע לעיד הרי הוא כאנשי העיר, ויש לו אלפים אמה לכל רוח חוץ לעיד" (דהתקינו לו זה, מ"ב). הרי דאין שום רא"מ המשנה מפורשת" ריש לירושלים דין דה"ר, דאף כשמוקף במחיצות והוה וזה"ל ג"כ "לא היו זיין משם".

ואמנם כל זה הוא לדעת הרמב"ם והעימה דנקט הב"ב כוותיהו, וכל מי שיצא לדעת אי' לו רק ארבע אמות אפילו בעיד שמוקפת חומה, ברם תום' בעירובין (דף כמ, א - ד"ה והשיבו) סברי דככל גונוי מקיילין במקום מוקף מחיצות לחשבו כולו כארבע אמות. ולהכי כתבו בתום' (ר"ה כג, ב - ד"ה לא) דהטעם דלא היו זיין משם, אף שעיר המוקפת חומה הרי הוא כד' אמות, "דהבא בירושלים לאחר שפרצו בה יונים פרצות דחשיבה כדו"ר". והנה ברין עיד דחשוב כד' אמות, מלגי הראשונים אי בעינן שיהא העיד מוקפת בחומה, או כל שיש לו דין עיד אע"פ שאינו מוקפת חומה (ואפילו אם הוה דה"ר דאורייתא) נחשב כד' אמות. והנה התום' גופא נסתפקו בדבר, דה"ל התום' (שם בסוף דבריהם), "ומיהו אנעבדן עיר דחשובה כד' אמות אף בלא מחיצות, כרתגן כפרק כצד מערבין (עירובין דף ג, א) גותנין קרפף לעיר", א"כ הרי מצינו בשאר דברים שעיר יש לה דין ד' אמות אף בלי מחיצות, ואם כן היכן יומר שגם לענין תחומין חשובה כד' אמות אף בלי מחיצות, וא"כ שוב קשה אמאי לא היו זיין משם אף שהיו פרצוה בר חומה, הלא אף בלי מחיצות חשובה העיר כד' אמות. ועוד הביאו התום' דגם בענין תחומין מצינו באיזה מקום ריש לעיד דין ד' אמות, והיינו דרתגן (עירובין דף ס, א) הנותן עירובו בתוך עיבורה של עיר, לא עשה ולא כלום. ואם לענין יצא חוץ לתחום נמי גותנין לו כל העיר כולה עם עיבורה כד' אמות, אם כן בלא מחיצות נמי תחשוב כל העיר כד' אמות, והדרה קושיא לדוכתא כנ"ל, אמאי לא היו זיין משם הלא היתה כל העיר כד' אמות אף לאחר שנפרצו פרצות בהחומה. ועיין בפנ"י (שם) שכתב "ולמאי דמספקא להו קצת בהא [אם בעינן מוקפת בחומה כדי שייחשב כל העיר כד' אמות] א"כ צ"ל דכמתני' [דלא היו זיין משם] לא מוכח מידי, דאיכא למימר דאותו חצר היה חוץ לעיבורה של עיר. או דהא דקתני לא היו זיין משם היינו שלא היו זיין לצאת חוץ לעיבורה של ירושלים" (וכ"ה במאירי).

הנה לפי כל זה נמצא, דזה שכתבו התום' דהבא מיירי לאחר שנפרצו חומות ירושלים, אויל לפי מה דס"ל דדק מוקף במחיצות נחשב לד' אמות, אבל כל שלא ניקף במחיצות לא נחשב כד' אמות, ולהכי לא היו זיין משום, ונמצא דאף אם ליכא כלל תנאי דה"ר של ס' רבוא בוקעין וכו', מכל מקום כיון שנפרצו המחיצות אין לה דין ד' אמות. והוה פירוש דברי התום' דהבא מיירי בירושלים לאחר שנפרצו היונים פרצות, כלומר ואין לו עכשיו דין מוקף מחיצות. ולסברא השניה דאף בלי מחיצות מותרין למלטל צדיק לפרש שהחצר לא היתה כלל בירושלים, או דהיו הולכין בכל העיר, וא"כ היכן הראי' בירושלים היה לו דין דה"ר, הרי אין ריח של דה"ר כלל. והשאלה הוא רק אם בעינן מוקף במחיצות או לא. ולמ"ד רלא בעינן מוקף מחיצות שייחשב כל העיר להיות כד' אמות, ס"ל דאף כדו"ר דאורייתא נחשב כד' אמות. [עיי' רמב"ן (עירובין מא, נ) שכתב "שכל עיר שבקולם אפילו אינה מוקפת מחיצות, ודה"ר גמורה עוברת בתוכה, הרי הוא כד' אמות"]. וא"כ הרי"א שהבאת מ"משנה מפורשת, שעדות החודש לא הי' זיין משם מבית יעזק, והרי כל שמוקף מחיצות כד' אמות דמי, ולמה לא זו, ובע"כ דכל העיר כה"ר, ועל כן לא יצאו מהחצר שהכינו להם, אינו ראוי כלל, דמה שלא יצאו היתה או מפני דס"ל כדעת הרמב"ם דעימיה דמי שיצא לדעת אין לו אלא ד' אמות, (ועיין בתום' וורא"ש שם שפירש דאף אם נאמר דלא בעינן מוקף במחיצות, והוה רק כששבת שב מתחילה, אבל

שיש לו חומה. וא"כ אינו משמע דבעיר שמצויין בה ס' רבוא לא בעינו מפולש", וא"כ אין זו סתור למה שכתב רש"י (ברך ו, ב) שבירושלים רה"ר שלה מבון משער לשער ומפולש, אף שירושלים הוא עיר שמצויין בה ס' רבוא.

וגם מה שהנחת ראי' מדברי רש"י בירושלים היתה עיר שלא היו בה ס' רבוא, "שהדי רש"י (קא.) כתב וז"ל [בירושלים] חייבים עליה דעיר של רבים הוא שאוכלסין הרבה באין לה וכו' ע"ל... [זהו] שרק עם אוכלסין "שבאין לו" לסחור, הרי נעמם נשלם להיות ס' רבוא". תנה אין כאן שום ראי'. "אוכלסין" פירושו ירויח ("POPULATION"), וכשכתב רש"י "אוכלסין הרבה באין לה", פירושו שאנשים הרבה באים לדור שם.

ו. מה שכתבת לתרץ את הסתירה בדברי רש"י לדעתך, "שרש"י ו. שכתב עיר שמצויין בה ס' רבוא כוונתו שדיירין שם ס' רבוא, ובזה לא בעי מפולש, שהרי הוא רה"ר עצמה... ורש"י ו: דמירי בירושלים שאינה רה"ר עצמה, ורק עם הבאין לה מחוץ לעיר שעוברין בה כמו דרך, הרי יש כאן שילוב בין עיר ובין דרך, וע"כ מצד דין דרך שבו בני מפולש". כגראה, לא נכתבה דברים הללו להנחת בני ארם, והיאך משלבך בין עיר ח"ן דרך. הרי לדברך יש שני ציורים שאפשר לעשות רה"ר, חד, עיר שדיירין בה ס' רבוא, ועוד שהיו ס' רבוא בוקעין בדרך אחד. הנפק"מ, דמדין עיר, כל העיר נעשה רה"ר גם לא כעי מפולש, ומדין דרך, יק אותו הדרך הוא רה"ר, ובעיני מפולש. והנה אם ירושלים לא היו בה דיירין ס' רבוא, ומצד דין עיר אינו רה"ר, ורק בצירוף עם הסותרין "הבאין לה מחוץ לעיר שעוברין בה כמו דרך" הוא רה"ר, ומדין דרך, א"כ אין על כל ירושלים דין רה"ר, ורק על הדרך שעוברים בו ס' רבוא דין רה"ר עליה, ולקמן כתבת ד' מראי מקומות (ואי"ה לקמן גרן מזה) שכל ירושלים היתה רה"ר.

ז. ועוד כתבת שם "ומה שהביא מעב"ת שזקינו בעל מנחת אלעזר לא סבור כן (ח"ג סי' ד') לא ידעתי מה ראה שם, רק ה"י רחוב שתשש שיש בו ס' רבוא בוקעין בו מתמת הסותרים, ובאין שם מסביב לסחור שם, ובזה כתב שרק אותו רחוב היא רה"ר ולא שאר רחובות, והוא פשוט, ואיך ראו שם שעיר של ס' רבוא אינו רה"ר".

להבהרת הדברים אעתיק דברי המנחת אלעזר בלשונו הקדוש, "עוד ראיתי לעורך כי הנה הרבה מדעות המתירים בזה הוא רק משום שאין לנו רה"ר בזה"ו דאין ס' רבוא רגילין לעבור בו. הנה לפי"ו בעיירות הגדולות כמו לונדון, פאריז, ווינץ, וברלין, וכהנה, "ברחובות הגדולים" מקום המסחר ביותר רבואי ס' רבוא וקועין בו כיום (אסור למלטל). הרי כתב להראי דאידי בעיירות גדולות כמו פאריז וכהנה, והיו שם דיירין יותר מ"ס רבוא, - וכמו שאיתא בשו"ת בית אפרים "שהיה מצוי כמה עיירות גדולות במדינות אשכנז וצרפת וענגלאנר שהיה בהם ס' רבוא, כגון עיר גדולה פאריז, ולונדון, ווינא, ופראנקפורט ד"מ, ועוד רבים כהנה" - ואף על פי שהיו בה דיירין ס' רבוא מ"מ כתב דאינו רה"ר רק "רחובות הגדולים מקום המסחר". והיאך כתבת "דשם בכלל לא מירי בעיר שדיירין בה ס' רבוא".

ח. ומה שכתבת שגרמ"פ ז"ל ה"י יחיד ברורו וכו' ו"שכל החולק עליו כחולק על השכ"נה". אעתיק בזה מה שכתב הוא עצמו במפרו (אגר"מ או"ח חלק א ריש סימן קט) ח"ל, "מה שמתנגל כתר"ה במה שדלוק עלי ברבר הלכה, הוא למותר, כי בן דוד התורה שצריך לברר האמת "וח"ו מלשתוק" מי שסובר שאינו כן, בין לקולא בין לחומרא", עכ"ל. נמצא שאותה הוא החולק על השכ"נה".

ט. על מה שתמה רבינו שליט"א על רברי הרב הגאון ר' חיים עוזר זצ"ל (בתשובות אחיעזר ח"ד ס"ח) הכתב דכל ירושלים היתה עליה דין רה"ר אע"ג דלא היתה הבקעה של ס' רבוא ככל הרחובות, ח"ל רבינו שליט"א, "צ"כ, דמנא לן שכל רחובות ירושלים ומחזא היו כולם רה"ר".

והנה כתבת ד' ראיות שלפי דבריך מראין שכל העיר ירושלים יש לה דין רה"ר, והנה בוד כולם שוין שאין מאף אחד מאותן המראות מקומות ראי' שהיתה כל ירושלים רה"ר, ורק שהיו חלקים מירושלים שדין רה"ר עליהם (וכמו שאזכיר זה לקמן בכל ראי' בפני עצמו). וחמ"ה של רבינו שליט"א היתה רק ד"מנא לן שכל רחובות ירושלים ומחזא היו כולם רה"ר". אבל זה לאחד שהיו מקומות בירושלים שדין רה"ר עליהם לא תלוי בשום מחלוקה מעולם.

א. המראה מקום הראשון הוא "שמוכח בפסחים דף סו. שכל ירושלים ה"י רה"ר שמשו"ה לא יכלו להביא הסכינים לשחוט לבית המקדש, וכמו שמפורש בתו' שם". והנה שם לא איידי ויק בהדרך העולה לביהמ"ק שבוה הדרך בודאי היו ס' רבוא בוקעין בו ולהכי היו ליה דין רה"ר, אבל אפשר דכשאי המקומות דלא בקעי

אם בא מעיר אחרת מרעה בעיני עב"ם שהוא מוקף מחיצות, הלא אידי אחר שנפרצה החומה, או שמכרו הכעין מוקף במחיצות היתה אחר שנפרצו חומות ירושלים, או דאבן היו הולכין בכל ירושלים.

ג. במראה מקום ג' כתבת "וכן משמע בעירובין קא. ששוק של הפטמים רה"ד היא". והג"כ אין להבין. האם היתה שום מחלוקת אי היתה רה"ר כחלקי ירושלים או לא, הלא הנידון הוא רק אם "כל" ירושלים היו רה"ר. וא"כ מאי הפירוש הרי מבואר ש"שוק של פטמים" היתה רה"ר. האם כל ירושלים שוק של פטמים היא.

ד. במראה מקום ד' שכתבת "כפ"ב בעירובין דנו ברוסבי"א ודשב"א ומאירי בזה לונה "כל" ירושלים היו רה"ר, וע"כ אני עומד ומשתומם וכו'". והנה גם בזה הוספת תיבה אחת המשנה הפעם, והנה לא כתבו הראשונים בפ"ב ד"כל" ירושלים רה"ר הוא. והנידון שלהם הוא רק על ירושלים אמאי יש לו דין רה"ר כלל, אבל אף אחר מהן לא כתבו כן על "כל" ירושלים, עיי"ש.

ה. גם מה שהבאת דעת כמה גדולי רונינו, שבאר פארק, רחובותיה רה"ר דאורייתא, לא מצאנו כלל. והנה מה שהבאת דעת הגה"צ רבי משה ארי פריינד וצ"ל נאב"ד ירושלים, שכאן היה חשש רה"ר דאורייתא צ"ע, והלא בעת שבא לשבות כאן בבאר פארק עשו עבדו שנמשך כמה רחובות מבית האכסני' שלו עד דימקום שבו ערך שלחנו, וגם אותו הוליכו בכסא גלגלים, ואך אפשר לומר שעבר על איסור דאורייתא בדרך ח"ו, וג"כ צריך לומר רחוב מזה. (ובפרט שלא כתב רק "במחיצה" לי שברוקלין רה"ר". גם זה לא כתב בתשובה או מכתב למישהו, רק נמצא באמתחת הכתבים שלו, רשומי דברים).

ועדיין לא נמרת מלאכתך, והבאת בשם המנחה יצחק "שעיירות גדולות יש בהן רה"ר". והנה מי פלג על זה. הנה היא רעיירות הגדולות מקום שם רבוא בוקעין בו ממש רה"ר הוא. הברך מראים כאילו הוא סבר שכל עיר שיש לו ס' רבוא יש לכל העיר דין רה"ר. והרי לפניך מה שהוא ז"ל כתב להדיא בספרו מנחת יצחק (חלק ח' סימן ל"ב סוף דיבור הראשון), "הרי דלמ"ד דצריך ס"ד לדין רה"ר, דינו למרי כמו לענין מ"ז אמה, דאם מפולש משני צדדים לדיה"ר, הוי גם על אותו דרך דין רה"ר, ואם אינו מפולש מ"ז צדדים לדיה"ר שם רבוא בוקעין, על דלק שאין בוקעין ס' רבוא אין דין רה"ר". ודי כתב להדיא דין ס' רבוא הוא רק באותו הרחוב שבוקעין בו ממש. וא"כ מה שמצאת ברכיו שיש "עיירות גדולות שיש בהן רה"ר" היא אידי ברחובות שבוקעין בהו ס' רבוא.

יא. ועוד משתומם מה שכתבת אח"כ "והרי רחוב ארבע עשר דבאר פארק היא המושב י"שר" מ"לינדנן בולעווארד" ל"טוורטש עוו". לרחוב 14 וכולו כדין דרך רה"ר, שס' רבוא בוקעין בו בכל נקודותיו ביחד". והנה ברין "ישר" צ"ע האך מחדין אותו. גם אם נאמר שיש הוא, מ"מ האך עלה בידך מנפר ששים רבוא (600,000). הלא בכל ברוקלין ליכא אוכלסין אלא כמו שלש פעמים ככה, וא"כ האם שליש אנשי ברוקלין הולכין ברחוב ארבע עשר. וגם בסוף דברך כתבת "וכן יש לחוש ברחוב 13 עווניו". מה החשש שם, הלא שם אינו המושך "ישר" לשום רחוב אחר, וא"כ מהו ה"ש לחוש", האם צריך לחשוש שבמשך הזמן יפרצו כל הבתים וישם ויעשו רחוב בהמשך ישר ל"13 עווניו".

יב. וממה שכתבת באות ה' "כל זה בחלק הלכה וכו'", נראה דיש לדין כאן גם בדברים שאיננו נתעים להלכה. תנה על זה אמור לי להשיבך, שכבר הודה רבנו שליט"א במכתבו לאנ"ש (בסופו), "ובהאי שלא היה חלק ח"ו לאף אחד מאנ"ש בשום מחלוקת או ויכוחים של הכל", ולהכי אין לענות על זה כלל.

ובכלל לא באתי לענות על דברך, ודרי הם כמי שאינם מצד עצמם, ולא בעי שום תשובה, והשכתי רק מפני אותן שאולי ישעו בדברך לומר שהם דברי תורה.

5.

תלמיד ישיבה מנחת אלעזר